

השתק בדין לעומת השתק בעובדה

טענת ההשתק שניתחנו לעיל (המקרה עם הנחש) היתה טענת השתק מהעלאת טענה משפטית. אולם ככלל, במקורה טענת ההשתק התפתחה במישור העובדתי, קרי השתקת אדם מהעלאת טענה עובדתית, הגם שהיא נכונה, אם היא נוגדת טענה עובדתית אחרת שהציג.

אולם, כיום אין כל ספק, כי ניתן להעלות טענת השתק גם כלפי טענה שבדין, וכפי שנראה להלן. הלכה זו סוכמה על ידי השופטת דורנר (נציין כי היישום הספציפי היה בגדר דעת יחיד¹) בהלכת **מטר**².

"כידוע, השתק מוכר לא רק לגבי עניין שבעובדה אלא גם לגבי עניין שבדין, הוא מונע צד מלהתכחש למצג שהציג כלפי צד אחר, אם אותו צד אחר הסתמך על המצג בתום-לב ושינה עקב כך מצבו לרעה. כך, הוחל השתק בפסק-דין עמרני לגבי טענה כנגד סמכותו של בית-דין רבני וברע"א 4928/92 עזרא נ' המועצה המקומית תל-מונד, פ"ד מז(5) 94, לגבי הטענה כי הבורר חרג מהסמכויות שניתנו לו בהסכם הבוררות. בפסק-דין אלה ההשתק בוסס על סעיף 61(ב) לחוק החוזים (חלק כללי), תשל"ג-1973, המטיל חובת תום-לב לביצוע כל פעולה משפטית."

נישואין מכוח השתק

דוקטרינת נישואין מכוח השתק הינה דוקטרינה המופעלת על צד ליחסים בין-אישיים, המבקש להתנער מחובותיו כלפי בן/בת זוגו, בנימוק כי מבחינה פורמלית הצדדים לא נישאו על פי הטקס המחייב אותם.

טענת ההשתק לא תאפשר לאותו צד לטעון, כי למרות שהזוג מקיים חיים משותפים כזוג נשוי, אין עליו חובות הנובעות מכך.

דוקטרינה זו לא נקלטה בארץ, אם כי הנשיא ברק עשה שימוש בדיני החוזים, ויתכן ורוחה של

טענת ההשתק הראשונה בהיסטוריה הידועה לנו, יושמה במשפט הראשון בהיסטוריה – הוא המשפט של האדם הראשון, עליו קראנו בשבוע שעבר.

כידוע, האדם נצטווה שלא לאכול מעץ הדעת, אולם הנחש פיתה את האישה, והאישה מסרה לאדם לאכול, ולאחר מכן נערך משפט, ממנו למדים אושיות בדיני המשפט הפרוצדורלי, ואין זה המקום להרחיב. כידוע, הקב"ה שואל את האדם מה עשה, והוא מפנה את האצבע לאישה. והוא שואל את האישה, והיא מפנה את האצבע לנחש – "הנחש שכנע אותי".

ההיגיון והצדק מחייבים כי גם לנחש תינתן הזדמנות להגיב, ואכן היתה יכולה להיות לו תשובה נאה – הנחש היה יכול לשאול – מדוע האישה שמעה לי? הרי היא צוותה על ידך, והיתה צריכה לשמוע לך ולא לי. ובלשון רש"י: דברי הרב ודברי התלמיד – דברי מי שומעים?

אולם במשפט הראשון בהיסטוריה, בתביעת צד שלישי (הנחש) הוא לא מקבל רשות להתגונן ומיד נגזר דינו: "כי עשית זאת, ארור אתה מכל חייט השדה...".

ומה הסיבה לאי מתן זכות טיעון לנחש? הסיבה היא – בלשון רש"י – אין נותנים פתחון פה למסית ואין מלמדים עליו זכות.

במלים אחרות – הופעלה טענת השתק מול הנחש – היתה לו טענה טובה להשמיע, אולם דינו נחתך מבלי שניתנה לו הזדמנות להשמיעה. זו מהותה של טענת ההשתק – משתיקים צד מלהעלות טענה כנגד הצד השני, טענה שאילו היתה מתקבלת, היתה יכולה להפוך את התמונה ולגרור עוול.

אכן, דיני היושר הם שפיתחו בתחילה את תורת ההשתק. תורת ההשתק לסוגיה (השתק רשלנות, השתק מניעות וכדומה) נקלטה גם אצלנו מכוח דיני היושר, אולם לאחר חקיקת חוק החוזים הכללי היא קנתה לה שביטה באמצעות סעיפי תום הלב. ולאחר מכן התפתחה גם למישורים נוספים, כגון ההשתק המינהלי, ההשתק הפלילי (הגנה מן הצדק), ועוד.

עם השנים הלכה טענה זו ותפסה לה מקום של כבוד בדיני החוזים ובדיני הנזיקין. את הגיליון הפעם אנו מקדישים לפסיקה חדשה בסוגיה זו. נבהיר, כי איננו דנים בהשתק של מעשה בית דין, החורג מגדר ד' אמות ההשתק הקלאסי.

1 בית המשפט ציין נקודה זו במפורש בפרשת חורי: בג"ץ 11341/03 חורי נ' שר הפנים, מיום 21.6.2004.
2 דנג"ץ 10350/02 שר הפנים נ' מטר, מיום 26.2.2004.

■ ■ ■
בטאון בהפקת
עין משפט – הוצאה לאור

■ ■ ■
עורך:
עו"ד שי שגב

■ ■ ■
Drshaysegev.com

■ ■ ■

חדשות עין משפט

בטאון בהפקת
עין משפט – הוצאה לאור

עורך:
עו"ד שי שגב

להזמנת מנוי:

טלפון: 03-6120225
אי"ל: ssl@bezeqint.net

בית המשפט יישם עקרונות אלה על דין משמעותי בפרשת **חרמון**⁴. באותו המקרה עורך דין הואשם ברצח ובטרם הורשע בדין הודיע על פרישתו מהלשכה. שנים לאחר מכן הוחלט לנקוט כנגדו הליכים משמעותיים, וזאת למרות שהוא הצהיר, כי אין בכוונתו לחזור ולהימנות עם חברי הלשכה.

בית המשפט העליון, בפסק-דין ארוך ומנומק, הורה על ביטול ההליכים, וזאת מחמת מראית פני הצדק מחד, ומחמת היעדר כל אינטרס ציבורי בהליכים אלה, לאחר שנים כה רבות, מאידך.

השתק במישור המינהלי

בפרשת **מגן דוד אדום**⁵ נטען כנגד הממונה על השכר, כי הוא מנוע מלשנות את עמדתו בנוגע למתן שכר ליו"ר הוועד הפועל של מד"א, ובין היתר נזקק בית המשפט לטענת המניעות במישור המינהלי:

"כאשר צד אחד הציג מצג מסוים – לרבות הבטחה – בפני צד אחר, והצד שכלפיו הוצג המצג הסתמך עליו בתום-לב ובאופן סביר ושינה עקב כך את מצבו לרעה, עשוי הצד שהציג את המצג להיות מושקת מלהתכחש לו.

אכן, **תפיסת הצדק העומדת ביסוד תורת השתק הכללית יפה גם למצבים שבהם פרט מסתמך בסבירות ובתום-לב על מצג של רשות מינהלית ומשנה בשל כך את מצבו לרעה**. הימנעות מהשתקתה של הרשות עשויה לגרור תוצאות בלתי צודקות מבחינתם של הפרטים הבאים עמה במגע, ולהביא, למעשה, ל"ענישה" של אותם פרטים. לפיכך, המסקנה היא, איפוא, כי במצבים שבהם מועלית טענת השתק כנגד רשות מינהלית יש לאזן בין עקרון חוקיות המינהל לבין האינטרסים של הפרט שהסתמך בתום-לב ובסבירות על מצג של רשות מינהלית".

בפרשת **מגן דוד אדום** בית המשפט ציין, כי רק מי שהסתמך בתום-לב ובסבירות על מצג של רשות מינהלית, יכול לטעון למניעות כלפיה. אולם במקרה זה הממונה על השכר דאג להודיע על הסתייגותו ממתן הגמול.

זאת ועוד, הרשות רשאית לשנות את פרשנותה, אם יש טעם טוב לכך, ולאמץ פרשנות חדשה, ואולם במקרה כזה יהיה עליה להמשיך ולנהוג לפי הפרשנות החדשה באופן שוויוני.

4 על"ע 2531/03 חרמון נ' ועד מחוז תל אביב, מיום 16.3.04.

5 ע"א 9657/03 מגן דוד אדום בישראל נ' הממונה על השכר והסכמי עבודה במשרד האוצר, מיום 2.8.04.

הטענה ריחפה מעל: ראו פס"ד **פלונית**³, אותו ניתחנו בהרחבה בגיליון 65.

השתק רוכש דירה מלטעון לעדיפות

בפסק-דין **גנז** הידוע החליט הנשיא להשתיק את קונה המקרקעין הראשון, לטעון לעדיפות מכוח סעיף 9 לחוק המקרקעין, על פני קונה שני בתום לב, וזאת מכיוון שהקונה הראשון לא נהג בתום לב, משנמנע מלרשום הערת אזהרה על זכויותיו.

פסק-הדין נותח והוזכר בביטאון שלנו פעמים רבות (ראו בעיקר גיליון 23 – עמ' 167 בכרך תשס"ג), ואין מקום להרחיב כאן.

רישיון בלתי הדיר מכוח השתק

פרשת **אלוני נ' ארד** נדונה אצלנו בגיליון 79. לענייננו נציין את גישת בית המשפט, כי הרישיון הבלתי הדיר מבוסס על תורת ההשתק:

"הרישיון במקרקעין מבוסס על תורת ההשתק (Estoppel) שפותחה בדיני היושר האנגליים. השתק נועד למנוע תוצאות בלתי-צודקות, המתנגדים מלטעון בבית-המשפט טענות משפטיות או עובדתיות, שהן נכונות כשלעצמן. השתק כמו זה שבענייננו מונע מבעל-זכות במקרקעין לחזור בו מן ההרשאה שנתן לאחר לשימוש במקרקעין, אם המורשה הסתמך על ההרשאה בתום-לב ובאופן סביר ושינה עקב כך את מצבו לרעה, על-ידי השקעות שהשקיע במקרקעין מתוך ציפייה שיצרה אצלו ההרשאה להמשיך קיומה של הרשות להשתמש בהם, כל עוד הוא רוצה בכך. עם זאת, לנוכח שיקולי הצדק שביסוד ההשתק, הפעלת הכלל היא גמישה ולבית-המשפט ניתן שיקול-דעת בקביעת הסעדים – אם רשות שימוש במקרקעין ללא-הגבלה ואם פיצויים – על-פי נסיבות המקרה הקונקרטי.

השתק פלילי

טענה נוספת, שהתפתחה במשפט הפלילי, הינה טענת ההשתק הפלילי. לעתים משתיקים את המדינה מלפתוח או מלהמשיך בהליכים פליליים, גם מקום בו קיימת עילת הרשעה, וזאת על בסיס של צדק וגם מכוח השתק.

3 רע"א 8256/99 פלונית נ' פלונית, מיום 10.12.2003.

חדשות עין משפט

הפורמלית הינה עיקרון האישיות המשפטית הנפרדת).

דוקטרינת הרמת המסך נוסדה על אדני הצדק המבקש למנוע את העוול הנגרם כתוצאה מיישום עיקרון האישיות המשפטית הנפרדת, ועל בסיסה הוספו שכלולים שונים, כדוגמת דוקטרינת ההדחיה – וראו בעיקר הלכת קריספי וניתוחה בגיליון 46 (עמ' 507 בכרך תשס"ג).

לאחרונה נפסקה פרשת **אהרנשטם**⁷, ועניינה כדלקמן, ובלשונו של בית המשפט:

אהרנשטם (המערער) ניהל במשותף עם אדם בשם גליקמן (משיב מס' 4) עסק של סוכנות נסיעות בשם ירושלים תור נסיעות ותיירות בע"מ. לעסק זה היו שני סניפים, האחד בירושלים והוא נוהל על ידי המערער, והאחר בחיפה, ואותו ניהל גליקמן. בתאריך 1.11.94 מכר המערער את זכויותיו בעסק המשותף, וגליקמן בחר להקים חברת נסיעות חדשה, בשם ירושלים תור חיפה 1995 בע"מ.

לצורך פתיחת העסק החדש נדרש גליקמן לקבל רישיון להפעלת משרד נסיעות, רישיון המותנה בהמצאתה של ערבות בנקאית לארגון התעופה הבינלאומי (IATA). מאחר וגובה הערבות הנדרשת נקבע גם על פי הוותק של המשרד, פנה גליקמן למערער וביקשו להירשם כמנהלה של החברה, במטרה להקטין את סכום הערבות. המערער נעתר לבקשה זו, ובעקבות כך הוקצו לו 199 מתוך 200 מניות החברה, ובמנייה הנתרת החזיק גליקמן. באוקטובר 1997 פנה גליקמן למערער, וביקשו לחתום על כתב ערבות לחשבון שפתחה החברה אצל בנק פועלי אגודת ישראל (משיב 1), וגם לבקשה זו הוא נעתר, ובתאריך 17.10.97 חתמו הוא וגליקמן על כתב ערבות מתחדשת, אשר לא הוגבלה בסכום.

החברה לקחה אשראים והלוואות, ובסמוך לתחילת פעולתה נקלעה לקשיים. הבנק דרש את פירעון האשראים, ולאחר מכן פנה לערבים. החברה נכנס לפירוק.

הבנקים טענו כי הערבים הטעו אותם בכך שטענו כי מדובר בחברה בעלת מצב כלכלי איתן ובעלת בטחונות. הערבים טענו כי הבנקים הפרו את חובת תום הלב מקום בו העניקו לחברה אשראי למרות שלא ניתנו להם בטחונות ראויים. עוד טענו כי הבנקים מיהרו לדרוש את פירעון האשראי.

המערער הוסיף טענות משלו, לפיו לא היה בעל מניות אמיתי ולא היה מנהל בחברה, הגם שהיה

מעבר לכך יש לציין, כי להבדיל מהמישור הפרטי, במישור הציבורי אין להפעיל דוקטרינות כאלה מקום בו אינטרס הציבור גובר על אינטרס היחיד. אין הדבר אומר, כמובן, כי דוקטרינה זו לא חלה במישור המינהלי, ההפך הוא הנכון, אלא כי נקודת האיזון שונה, גם במישור הסעד. ראו הדברים שציין בית המשפט בפרשת **סבית**⁶ (עקורי איקרית):

"כידוע, כאשר המבטיח אינו רשות מינהלית, הרי אם מקבל ההבטחה הסתמך עליה בתום-לב ובאופן סביר ושינה עקב כך מצבו לרעה, עשוי המבטיח להיות מושקע מלהתכחש לה. ... אך עקרון ההשתק, ככל שהוא מחייב לקיים את ההבטחה, מעורר קשיים במשפט המינהלי. שכן, כמוסבר, השתקת רשות שלטונית עלולה לפגוע באינטרס הציבורי או בנורמות של המשפט המינהלי, שאינן ניתנות להתניה. ... אך קשיים אלה אינם שוללים על הסף טענת השתק, הנטענת על-ידי פרט כנגד רשות מינהלית, "אלא בית-המשפט בכל מקרה ומקרה שוקל מצד אחד את האינטרס הציבורי שבמניעת הטענה ומצד שני את העוול שנגרם לפרט, אשר סמך על המצג של הרשות..."

לא זו אף זאת: תפיסת הצדק שביסוד תורת ההשתק – במיוחד לנוכח חובת ההגינות המוגברת של הרשות כלפי האזרח – מצדיקה את החלת ההשתק דווקא במשפט המינהלי. אלא, שהסעד שניתן לתת נגד הרשות, אכיפה או פיצויים, מותנה באיזון בין אינטרס הציבור ועקרון חוקיות המינהל לבין עניינו של פרט, שהסתמך בתום-לב ובסבירות על מצג של רשות מינהלית. על אמות-המידה בעריכת האיזון עמדתי בע"א 6996/97 חברת א. עבאדה בע"מ נ' רשות הפיתוח על-ידי מינהל מקרקעי ישראל, פ"ד נג(4) 117, בע' 125-124..."

באותו המקרה הועלתה טענת השתק מלהתכחש למצג שהועלה כאילו יימצא פתרון מהיר לעקורי איקרית, אולם בית המשפט ציין, כי המצב המדיני השתנה ואינטרס הציבור אינו מאפשר את השתקת המדינה מלסגת מהבטחותיה.

השתק במישור התאגידי

מישור נוסף בו מיושמת טענת השתק הינו דיני התאגידיים, כשהיא מופעלת כלפי בעל מניות או כלפי נושא משרה בתאגיד, המבקש להתחבא מאחרי מסך ההתאגדות של התאגיד (הטענה

6 בג"ץ 840/97 סבית נ' ממשלת ישראל, מיום 26.6.03. פסק הדין הוזכר אצלנו גם בגיליון 85 (סקירה של דיני הקניין בשנת 2003/2004, במישור החוקתי).

7 ע"א 4415/03 אהרנשטם נ' בנק פועלי אגודת ישראל בע"מ, 13.9.04.

בטאון בהפקת

עין משפט – הוצאה לאור

עורך:
עו"ד שי שגב

להזמנת מנוי:

טלפון: 03-6120225

אי"ל: ssl@bezeqint.net

חדשות עין משפט

בטאון בהפקת

עין משפט – הוצאה לאור

עורך:

עו"ד שי שגב

להזמנת מנוי:

טלפון: 03-6120225

אימייל: ssl@bezeqint.net

זה נודעת השלכה בכל הנוגע לערבותו של אהרנשטם כלפי הבנק. ... מטרת רישומו של המערער כבעל מניות ומנהל הרי נועד מלכתחילה כדי לטעת בלב הזולת את האמונה כי המערער נמנה על האורגנים בחברה, ובדרך זו להוסיף לתאגיד זה נופך של מהימנות. בנסיבות אלו מחייב ההיגיון, כי יוצרי המצג, המערער וגליקמן, יעשו הכול כדי שלא להפריכו, וכך נהג המערער בפועל ... לפיכך, משטפחו התוצאות העסקיות של החברה על פני המערער, מושתק הוא מלהתנער מתוצאותיו של המצג לו היה שותף.

דוקטרינה זו של השתק מחמת מצג, בנוסף לקיומה העצמאי, שזורה היא בחיקוקים שונים במשפט הישראלי. כאלה הם לדוגמה סעיף 85(3) לפקודת פשיטת הרגל [נוסח חדש], תש"מ-1980, העוסק בבעלות נחזית של פושט הרגל בנכסי אדם אחר; סעיף 23(א) לפקודת השותפויות [נוסח חדש], התשל"ה-1975, המחייב את המתחזה כשותף בחובות השותפות; וסעיף 5 לחוק המשכון, התשכ"ז-1967, המעניק לזוכה תם-הלב שרשם משכון על נכסים שהיו בחזקת צד ג', זכויות בנכסים אלה כאשר צד ג' יצר מצג לפיו הנכסים שלו. חשובה במיוחד לענייננו הוראתו של סעיף 13 לחוק החוזים (חלק כללי), תשל"ג-1973 ...

גם ביסודו של סעיף זה עומדת ההנחה לפיה צד שיצר מצג שווא, אינו יכול להתנער מתוצאותיו של מצג זה מקום בו צד ג' הסתמך עליו. ... ובאשר לשאלת תחולתו של סעיף 13 בענייננו, זו מוסדרת בסעיף 61(ב) לחוק, הקובע כי הוראות חוק החוזים (חלק כללי) "... יחולו, ככל שהדבר מתאים לענין ובשינויים המחוייבים, גם על פעולות משפטיות שאינן בבחינת חוזה ועל חיובים שאינם נובעים מחוזה".

אם נסכם סוגיה זו, המערער אמנם מתוך טובה, וללא תמורה (אולם אין בכך מאומה), סייע לגליקמן ליצור מצג, ועליו לשאת בתוצאות הנובעות מכך, וזאת מכוח סעיף 13 לחוק החוזים הכללי.

החידוש בפסק-הדין לעניין השתק, הוא המקור הנוסף לתחולת הדוקטרינה – לא רק מחמת עיקרון תום הלב, אלא גם מחמת החלה אנלוגית של דיני החוזה למראית עין.

השתק מחמת שיהוי

בפרשת תלמוד תורה הכללי דנו בגיליון 43 (ראו עמ' 475 בכרך תשס"ג). להלן נביא את דברי בית המשפט בהתייחס לקשר שבין שיהוי לבין השתק:

"יש המדגישים את הקשר בין השיהוי לבין תורת ההשתק-מכח-מצג, המהווה פן של תורת תום הלב, השזורה בכללי המשפט האזרחי. ההשתק מכח מצג מונע מאדם להתכחש למצג שהציג בפני אחר, מקום

רשום ככזה. הוא לא ניהל את החברה בפועל, לא בא במגע עם הבנקים, לא ניהל איתם מו"מ ולא הציג כלפיהם מצגים מכל מין וסוג שהוא. כן טען, כי אף לא ידע על פעולותיו של גליקמן.

במאמר מוסגר נציין, כי טענות אלה מזכירות את פרשת גלינצמן וחלק מהשאלות העולות ממנה, אשר נותחה בגיליון 8 (עמ' 45 בכרך תשס"ג).

המערער הוסיף וטען, כי הוא חשב שחתם על "ערבות פורמאלית" בלבד, ולא ידע כי חשבון הבנק היה מצוי ביתרת חובה בעת שחתם על הערבות, והדבר לא גולה לו. עוד הוסיף טענות מטענות שונות על פי דיני הבנקאות. עוד טען, כי אין מקום לחייב אותו כלפי הבנק הבינלאומי, שאף הוא הגיש תביעה בעילת דומות.

◀ בית-המשפט המחוזי

דעתו של בית המשפט המחוזי על גליקמן היתה שלילית ביותר, וכי זה הציג מצגי שווא והטעה את הבנקים, תוך שהוא מגלגל חובות בין הבנקים. מי שאחראי לקריסת החברה הוא גליקמן ולא הבנקים, למרות שהם שגו בכך שנתנו אשראי גבוה מדי. גליקמן לא ערער על פסק הדין נגדו.

ובאשר למערער – הוא אמנם לא היה מעורב בפעילות, אולם לא ניתן לראותו כאיש קש ולא ניתן לסתור את הגדרתו כבעל מניות, שהרי הוא החזיק בפועל במניות והוא חתום על מסמכים שונים של החברה. בכל מקרה, טענה כזאת אינה יכולה לפטור אותו מערבותו.

הבנקים לא היו יכולים לדעת את מצבו האמיתי של המערער ולכן לא הפרו חובה כלפיו בכך שלא עדכנו אותו באופן אישי על מצב החשבונות, הן לפני החתימה על כתב הערבות והן לאחר מכן.

בית המשפט אף דחה את הטענות המבוססות על דיני הבנקאות, אולם מאידך קבע, כי אין מקום לחייב את המערער לשלם את הכספים, שהחברה חבה לבנק הבינלאומי.

◀ בית-המשפט העליון

בפסק-הדין התעוררו מספר טענות החשובות לענייני בנקאות ולדיני חברות, אולם אנו נתמקד בטענת ההשתק, ובמקרה שלנו, השתק מחמת מצג.

בית המשפט העליון קבע, כי המערער היה שותף פעיל ביצירת מצג, כי הוא מהווה חלק מהחברה, והוא מושתק מלטעון אחרת. ובלשון בית המשפט:

"מחומר הראיות שהונח בפני בית-משפט קמא עולה, כי אהרנשטם, על אף היותו רשום כבעל מניות עיקרי וכמנהלה של חברת ירושלים תור חיפה, לא היה מעורב בעסקיה. ... השאלה הנוספת היא כמובן, אם לממצא

חדשות עין משפט

לעניין זה ניתן לומר כי המועדים מתחילים לרוץ מהיום שבו נודע לו על פסק-הדין והוא פעל על פיו¹⁰.

בפרשת **מנהל מס שבח מקרקעין נ' גבעת הכרך בע"מ**¹¹ החליט הרשם שחם לסכם את הנושא, לנוכח המקרים המגיעים אליו ולאחר שסיכם את הפסיקה הוא הזכיר את דעתו של השופט (בדימוס) שלמה לוי, כי כעיקרון, המבחן הפורמלי הוא הקובע, ואין מקום לסטות ממנו על מנת שלא להרבות התדיינות אודות המצאה שלא הוכחה באופן חותך. אולם במקרים מסוימים ניתן לסטות מעיקרון זה. המבחן שציין הרשם היה השאלה האם הפגמים בהמצאה הביאו לאי ודאות בנוגע לידיעה של בעל הדין או לגבי מועד הערעור. במקרה שלא נפגמה הוודאות כאמור, הנטייה היא ללכת אחרי כלל הידיעה ולא אחרי כלל ההמצאה.

התלבטות דומה בין שתי הגישות עלתה בפרשת **אובייקטיבי**¹², ראו **שם**. אולם לגבי פרשה זו נוסף ונאמר, מעבר להתלבטות הנוספת בנוגע למועד ההמצאה, את הערת בית המשפט כי מסירת מען יוצרת השתק לפי תקנה 480, קרי כל עוד לא נמסר מען אחר, יהא מושתק בעל הדין שמסר את הכתובת, מלטעון כי הכתובת אינה נכונה. בפרשת **אובייקטיבי**, הכתובת בה בוצעה ההמצאה היא אמנם כתובת מוצהרת, אולם לא מוצהרת ככתובת לקבלת כתבי בין דין, ולכן לא ניתן היה להפעיל את ההשתק על פי תקנה 480. עם זאת, הוחלט על פי עיקרון הידיעה, וזאת מנימוקים אחרים.

שאותו אחר הסתמך עליו בתום לב ושינה את מצבו לרעה; וכך, אם נמנע תובע לתבוע את זכויותיו במשך זמן ניכר בנסיבות בהן ניתן להבין מכך כי שוב לא יעמוד על זכויותיו, והנתבע הסתמך על כך ושינה את מצבו לרעה, עשויה לעמוד לנתבע טענת שיהיו וכך, ה"השתק נועד למנוע תוצאות שאינן צודקות, המתחייבות, לכאורה, על ידי הדין" ... במסגרת בחינת תום הלב של התובע עשויה להיבחן גם שאלת תום לבו של הנתבע, למשל – האם פעל בשקידה סבירה במסגרת משא ומתן שניהל עם התובע לפתרון הסכסוך מחוץ לערכאות, והאם אפשר שהתנהגותו תרמה לשיהיו ולשינוי מצבו לרעה."

השתק במישור הדיוני

כאמור, איננו דנים כאן במעשה בית-דין, שאף הוא מכונה השתק. אולם פרט למעשה בית-דין חלה דוקטרינת ההשתק במישורים אחרים. דוגמה לכך הינה השתקת צד מלטעון להתיישנות, אם לא העלה את הטענה כבר בהזדמנות הראשונה שהיתה לו במשפט, וכיו"ב. שתי דוגמאות הובאו בציטוט הראשון בגיליון זה (מהלכת **מטר**). להלן נראה דוגמאות נוספות.

◀ השתק מלטעון לתוקפו של פסק-דין

בפרשת **חמודה**⁸ קבעה השופטת דורנר, כי מקום בו אדם ניהל בפועל משא ומתן עם הצד השני ליישוב החוב העולה מפסק-הדין, הוא יהיה מנוע מלטעון לאחר מכן כנגד תוקפו משום שלא קיבל מסירה כדין:

"התנהגות המשיב לאורך השנים, שבאה לידי ביטוי בין היתר במגעיו הרבים עם המשיבה לגיבוש הסדר לסילוק החוב – מגעים שהחלו רק לאחר שננקטו כלפיו צעדים להוצאתו לפועל של פסק-הדין – מקימה השתק, שמכוחו מנוע המבקש מלטעון עתה כי פסק-הדין אינו תקף אך משום שכתבי בית-הדין הרלוואנטיים לא הומצאו לידי."

◀ השתק בעניין מועדים

ככלל, מירוץ המועדים לערעור מתחיל לחול רק במקרה בו הומצא פסק-הדין בפועל לידי המבקש, אולם אם יוכח כי זה פעל על פי פסק-הדין, יהיה מושתק מלטעון כי זה לא הומצא לו כדין⁹.

10 ע"א 5098/03 בן שלמה נ' קרן קיימת לישראל, מיום 15.10.03 (החלטת הרשם שחם); ערעור על החלטת הרשם נדחה ביום 9.3.2004; וראו גם בש"א 1890/00 מנורה איזו אהרון בע"מ נ' אוליצקי כריה (1990) בע"מ, פ"ד נד(2) 840.
11 ע"א 3836/04 מנהל מס שבח מקרקעין, איזור רחובות, נ' גבעת הכרך בע"מ, מיום 18.8.04.
12 ע"א 3135/03 אובייקטיבי מחקרים עולמיים לישראל בע"מ נ' קליניקה אריאל בע"מ, מיום 19.11.2003.

8 רע"א 1425/03 חמודה נ' עירית ירושלים, מיום 19.10.03.
9 רע"א 5007/92 לוי נ' אינס' פ"ד מח (1) 653; ע"א 7217/02 רבי נ' הלוי, מיום 13.4.03 (החלטת הרשם עודד שחם).

בטאון בהפקת

עין משפט – הוצאה לאור

עורך:

עו"ד שי שגב

להזמנת מנוי:

טלפון: 03-6120225

אי"ל: ssl@bezeqint.net